

ЛЮДСТВО – ПРОВІДНА ГЕОЛОГІЧНА СИЛА В НООСФЕРНИХ УЯВЛЕННЯ ВЕРНАДСЬКОГО

Підляток О.Ю.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Зараз людство живе в XXI столітті - в часі, де широкого розвитку і масштабів набирає науково-технічний прогрес. Саме він змінив життя людей, зробивши його більш комфортним і вільним. Але за все потрібно платити і ми самі починаємо розуміти негативний результат розвитку технічного прогресу, що призводить до таких глобальних криз, як зміна клімату, виснаження озонового шару, забруднення біосфери та її складових, порушення структурно-функціональної організації екосистем та їх енергетичного балансу, збіднення біотичного різноманіття, зниження родючості ґрунтів, зменшення запасів природних ресурсів тощо.

А спочатку природне середовище було колыскою людства, і людство поводилося так, як і треба поводитися немовляті: живилося, бавилося, насолоджувалося спокоєм і затишком незайманих лісів і степів. Але зараз настала глобальна криза, наслідків якої виправити не вдається, здається, ніколи. Проблемами навколишнього середовища перейнялася наука екологія, яка спромоглася зробити лише дещо, рятуючи по суті, землю від «терористичних» дій людства. Проблеми екології набули світового значення, про них заговорили з найвищих трибун найвідоміші громадські і політичні діячі світу. Способів порятувати природу, а врешті і людство від глобальної катастрофи існує багато. Кілька десятиліть тому навіть пропонувалося розселити людство по принагідно облаштованих планетах Сонячної системи. Звучали і більш тверезі рекомендації: припинити розвиток ядерної енергетики, зменшити рівень забруднення атмосфери і Світового океану. Сьогодні, коли проблема стала нагальною, людство хапається за все, що можна. Та чомусь вирішення проблеми нібито вислизає з рук. Ось, наприклад, нарешті закрили ЧАЕС, але об'єкт укриття знаходиться в жахливому технічному стані [1]. Серед методів боротьби екологів проти антропогенного впливу, було лише проведено моніторинг, тобто просто спостерігати за станом навколишнього середовища. Цей метод заводить проблему в безвихідь і веде до подальшого погіршення ситуації. Потрібні нові підходи.

Одним із таких підходів ще в першій половині минулого століття запропонував великий український вчений Володимир Іванович Вернадський у своїй праці про біосферу, яка переходить в нову стадію – ноосферу. Головним фактором ноосфери стає розум людини і пов'язана з ним нова, геологічних масштабів сила – наукова думка і наукова організація людства. Зв'язок людини і довкілля нерозривний, вона і природа – єдині, а її розум – явище закономірне.

«Надія на людину розумну – єдина надія в нашому тривожному світі, бо людина є на Землі тим агентом, який може зруйнувати її, а може перетворити на квітучий сад» [2].

Саме зараз, коли небезпека нависла над людьми, громадськість починає розуміти значення наукових результатів і передбачень В.І.Вернадського. Із наукових розробок ученого особливо виділяються три геніальні передбачення.

Перше передбачення Вернадського ґрунтувалося на геологічній вічності життя. Бути живим, за вченим, означає бути організованим. Тобто біосфера – це організована оболонка Землі.

Біогеохімічна праця в біосфері триває мільярди років, в основі якої лежить незворотній і незамкнений кругообіг речовин та потоки енергії між основними складовими біосферної цілісності, а це, насамперед, гірськими породами, газами, водами, ґрунтами, рослинним і тваринним світом, мікроорганізмами. Це безперервний процес, який Вернадський назвав біогеохімічною циклічністю. Він передбачав, що більшість гірських порід і корисних копалин (кам'яного вугілля, вуглецевої сировини, заліза) органічного походження. Звідси і похо-

дить назва про геологічну вічність життя. Внаслідок чого вчений вважав, що існування життя й біосфери сягає геологічного часу існування планети [3, 5].

Друга ідея становить геологічну роль людини і людства, яка полягає в тому, що планета вступає в нову стадію свого розвитку. Це, насамперед, поява людини розумної, розум якої прискорив усі процеси, що протікають на планеті. Розвиток суспільства стане нерозривним. Біосфера перейде, як вище зазначалося, у сферу розуму – ноосферу. Відбудеться велике об'єднання, в результаті якого розвиток планети буде спрямованим силою Розуму. Інтенсивний і збалансований перехід біосфери в ноосферу є основою планетарної системи життєзабезпечення. [3, 4].

Третє передбачення Вернадського ґрунтується на розумінні людьми ролі зростаючої науки взагалі і як фундаменту розвитку ноосфери.

Ноосфера – біологічна сфера, збагачена продуктами людської діяльності, людською думкою. Основним значенням її є здатність розуміти і правильно міркувати. Учення Вернадського про перехід біосфери у ноосферу є не утопією, а дійсною стратегією виживання й досягнення розумного майбутнього для всього людства.

Ще на початку ХХ століття, роздумуючи над перспективами роботи атомної енергії, учений ніяк не міг зрозуміти, як же вчинить людина, чи зуміє вона на благо використати цю енергію, чи спрямує на самознищення. Він вважав, що учені, розвиваючи наукові роботи, не повинні закривати очі на можливі наслідки їх наукового прогресу. На його думку, важливим є формування наукової свідомості у світових масштабах. Розвиток наукового прогресу повинен здійснюватися в рамках раціонального використання. Головне полягає в тому, що потрібно думати не лише про потреби людини, а й утилізації техногенних відходів. Вернадський стверджував, що майбутнє людини завжди створюється нею самою [4, 6]. Отже, все залежить лише від ходу дій людства. Саме праці Вернадського змушують заглибитися в роздуми про місце людини у природі та про роль розуму в історії нашої планети.

Література

1. Дідух Я. В.І.Вернадський і сучасна екологія // Вісн. НАН України. – 2003. - №5. – С. 53-59.
2. Марискевич О. Ноосфера В. Вернадського // Світ науки. – 1998. - №3. – С. 87.
3. Моргун Ф. Незабутній геній Вернадського // Рідний край. – 1999. - №1. – С. 57-60.
4. Наумов Г. Ноосфера в прошлом и будущем // Наука и жизнь. – 2004. - №9. – С. 92-97.
5. Хоружний Ю. Володимир Вернадський // Уряд. Кур'єр. – 1999. – 13 лют. – С. 10-11.
6. Яншин А. Л., Яншина Ф. Т. Ноосфера Вернадского // Начальная шк. – 1998. - №6. – С. 4-12.

СУЧАСНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ НООСФЕРИ

Товма Є.М., Кушнір Л.М.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Ноосфера – якісно новий стан біосфери, перебудованої розумом людини та її працею. Втім сьогодні вже ясно, що наступ «технічного прогресу» супроводжується змінами природного середовища, які почали загрожувати існуванню людини на Землі. Йдеться про глобальну екологічну кризу.

Поступовий розвиток живої речовини в межах біосфери Землі приводить